

การศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรชนิยายเรื่องบุพเพข้ามฟ้าผลงานของรติ

The Study of Memory Spaces in the Expatriate Novel

Bupphe Kham Fa by Ratee

ดวงพร เพิ่มผล / Duangphorn Phoemphon¹

ปนัดดา บรรเพ็ชร / Panadda Boraphech²

อุไรวรรณ สิงห์ทอง / Uraiwan Singthong^{3*}

รัศมี ราชบุรี / Ratsamee Ratchaburi⁴

Received: 27 เมษายน 2569 Received: 5 มิถุนายน 2569 Accepted: 30 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรชนิยาย เรื่องบุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ ผู้วิจัยใช้แนวคิดพื้นที่ความทรงจำ นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรชนิยาย เรื่องบุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ พบ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระมหาเจดีย์ชเวดากอง พระธาตุอินทร์แขวน วัดงาทัตจี ถ้ำเบิกชินเมียว และวัดพองดออุ 2) พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี-วัฒนธรรม ได้แก่ เทศกาล ตะดิงจู้ต และประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็ม พบวัฒนธรรมด้านการแต่งกายของชาวเมียนมา และวัฒนธรรมด้านอาหาร ได้แก่ เสงตะโลง เจียะอุบูติน โตโท โมอิงกา แพะโต็ก และปลาของ 3) พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ ทะเลสาบอินเล ทะเลสาบอินยา ทะเลสาบกัณดอจี และเมืองพินอูลิน จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมไพรชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ เป็นความทรงจำที่ตัวละครใช้จากสถานที่ ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นความทรงจำที่มีความหมาย สามารถเชื่อมโยงให้เห็นความงดงามของประเทศเมียนมา และเพื่อทดแทนความทรงจำที่ขาดหายไปในโลกปัจจุบัน

คำสำคัญ: วรรณกรรมไพรชนิยาย พื้นที่ความทรงจำ บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของรติ

Abstract

This research aims to study the spaces of memory in *Bupphae Kham Fah*, a travelogue novel by Ratee. Utilizing the concept of 'space of memory,' the researcher presents the

¹ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

² นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Student, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Lecturer, Thai Program, Faculty of education and human development, Roi Et Rajabhat University

* Corresponding Author, Email: auriwan_s@hotmail.com

findings through a descriptive analysis method. The results reveal three key aspects of the spaces of memory within the novel: 1) Spaces of memory regarding sacred places, which include Shwedagon Pagoda, Kyaiktiyo Pagoda (Golden Rock), Nga Htat Gyi Pagoda, Peik Chin Myaung Cave, and Phaung Daw Oo Pagoda; 2) Spaces of memory regarding traditions and culture, which encompass the Thadingyut Festival and the Phaung Daw Oo Pagoda Festival (the procession of the Shin Upagutta images), as well as the traditional attire of the Myanmar people and their culinary culture, featuring *Sein Ta Lone* mango, *Kyae Oh Pu Tin*, *Dote Htoe*, *Mohinga*, *Phat Thoke*, and *Balachong*; and 3) Spaces of memory regarding natural tourist attractions, which include Inle Lake, Inya Lake, Kandawgyi Lake, and Pyin Oo Lwin. Evidently, Ratee's travelogue novel *Bupphae Kham Fah* serves as a vessel of memory where characters employ settings, traditions, and culture as meaningful recollections. These memories elegantly bridge and showcase the beauty of Myanmar, while simultaneously compensating for the fragments of memory lost in the contemporary world.

Keywords: Expatriate Novel, Memories Space, Bupphe Kham Fah by Rati

บทนำ

วรรณกรรมเป็นกระจกเงาส่องสะท้อนภาพลักษณ์ และบริบทของสังคมในทุกมิติ โดยทำหน้าที่เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดความเชื่อ อุดมการณ์ และจิตวิญญาณของมนุษย์ ผ่านประสบการณ์ของนักเขียน การศึกษาวรรณกรรมควบคู่กับบริบททางสังคม จึงช่วยให้เข้าใจถึงรากเหง้าและทัศนะในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ดังที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2518) กล่าวว่า วรรณกรรม คือ กระจกเงาส่องสังคม การที่วรรณกรรมนั้นเปรียบเหมือนกระจกเงาที่ใช้สะท้อนภาพของสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงให้เห็นถึงการยึดถือคุณค่าต่างๆ ของคนในสังคมในแต่ละยุคสมัย หรือวรรณกรรม เป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปทางด้านการเมือง แสดงความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ แสดงให้เห็นระดับการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนออกมาให้เราได้เห็นจากงานวรรณกรรม ประการต่อมา สุพรรณิ วราทร (2519) ได้กล่าวถึงนวนิยายต่างแดนไว้ว่า นวนิยายต่างแดนแตกต่างจากนวนิยายกลุ่มอื่นตรงที่ เป็นเรื่องราวข้อเท็จจริงเกี่ยวกับฉากต่างประเทศและความสมจริงแห่งเหตุการณ์ในท้องถิ่น โดยมีตัวละครผสมผสานเข้ากับฉากและเหตุการณ์เหล่านั้น เส้นหางงานเขียนนี้น่าจะอยู่ที่การบรรยาย และการสร้างเรื่องที่แปลกใหม่

ในวรรณกรรมสมัยใหม่ ได้นำเสนอความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับสถานที่เหตุการณ์ต่างๆ ไว้มากมาย ความทรงจำ คือ การจัดระเบียบประสบการณ์ในอดีต และถูกนำไปใช้ในหลายรูปแบบเพื่อเรียกคืนเรื่องราวในอดีตให้กลับมาใหม่ ในกระบวนการเก็บข้อมูลของนักมานุษยวิทยาซึ่งมีการพูดคุยสนทนากับผู้คนจำนวนมากย่อมเป็นเรื่องที่นักมานุษยวิทยา และคนที่พูดคุยด้วยล้วนใช้ความทรงจำของตัวเอง และอธิบายสิ่งเหล่านั้นออกมา ทำให้ข้อมูลของนักมานุษยวิทยาเป็นเรื่องของความทรงจำของมนุษย์ที่หลากหลาย หรือเรียกว่าเป็นความทรงจำร่วม (Haripriya, 2020) และในพื้นที่ความทรงจำของปีแอร์ โนรา (Pierre Nora, 1995)

ได้อธิบายการก่อตัวของความทรงจำว่า คือ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง ผ่านภาพตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ในพื้นที่รูปแบบต่างๆ

นวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานเขียนของ รติ เป็นผลงานที่กล่าวถึงการออกเดินทางข้ามพรมแดนจากประเทศไทยสู่ประเทศเมียนมา เพื่อค้นหาความทรงจำที่หายไป และค้นพบความรักที่ไม่คาดฝัน นวนิยายที่มีฉากสถานที่ต่างแดนลักษณะนี้เรียกว่า “ไพรัชนิยาย” นวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวความรักโรแมนติกทั่วไป แต่ยังทำหน้าที่เป็นเหมือนบันทึกการเดินทางที่สอดแทรกความงดงามทางวัฒนธรรมและศรัทธาของประเทศเพื่อนบ้านไว้อย่างลึกซึ้ง เรื่องราวเริ่มต้นขึ้น เมื่อ “อนล” หนุ่มไทยรูปงามต้องดูแล “เฌออร” คู่หมั้นสาวที่สูญเสียความทรงจำจากอุบัติเหตุสิ่งเดียวที่เหลืออยู่ คือ ภาพถ่ายและคำพูดที่ย้ำว่าเธอต้องการกลับไปยังประเทศเมียนมา อนลจึงตัดสินใจพาเฌออร ออกเดินทางสู่ดินแดนแห่งพระมหาเจดีย์ชเวดากองเพื่อฟื้นฟูความทรงจำระหว่างการเดินทาง อนลกลับได้พบกับ “นันทา” มัคคุเทศก์สาวชาวเมียนมา ผู้มีจิตใจดีคอยช่วยเหลือเขาในภารกิจรื้อฟื้นความทรงจำของเฌออร

การใช้พื้นที่ความทรงจำในฐานะเครื่องมือทางวรรณกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้นวนิยายเรื่องนี้โดดเด่น รติ ใช้พื้นที่สำคัญในประเทศเมียนมา เพื่อช่วยทำหน้าที่เป็นพื้นที่รื้อฟื้นความทรงจำของเฌออร และเป็นเครื่องมือในการทดสอบจิตใจของอนล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหาเจดีย์ชเวดากองที่เป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาอันยิ่งใหญ่ กลายเป็นจุดศูนย์รวมที่สะท้อนความบริสุทธิ์ของความรักและความจริงใจ นอกจากเรื่องราวความรัก บุพเพข้ามฟ้ายังทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างสองชาติ ในยุคที่การค้าและการท่องเที่ยวขยายตัว ตัวละครนันทาเป็นภาพตัวแทนของคนรุ่นใหม่ชาวเมียนมา ที่ยังคงยึดมั่นในรากเหง้าทางวัฒนธรรม และมีศรัทธาแรงกล้าในพุทธศาสนา อนล ตัวแทนของชาวไทย จะนำพาผู้อ่านให้ก้าวข้ามพรมแดนแห่งอคติที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน ทลายกรอบความรู้สึกเดิมๆ แล้วหันมาเปิดใจสัมผัสความงดงามอันทรงคุณค่า ทั้งในมิติของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ รอยอารยธรรมที่ปรากฏในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมอันละเอียดละไมของเมียนมาได้อย่างลึกซึ้ง นวนิยายเรื่องนี้จึงได้นำเสนอภาพลักษณ์และสร้างสรรค์ต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ

จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้น และจากการสำรวจ ยังไม่มีผู้ใดศึกษาแนวคิดพื้นที่ความทรงจำในการศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ โดยใช้แนวคิดพื้นที่ความทรงจำ เพื่ออธิบายพื้นที่ความทรงจำที่ปรากฏในเรื่องว่า ถูกประกอบสร้างความทรงจำลักษณะใดอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมไพรัชนิยายเรื่องอื่นๆ ในลักษณะเดียวกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดพื้นที่ความทรงจำ โดยแนวคิดพื้นที่ความทรงจำ (Lieux de mémoire) ปีแอร์ โนรา (Pierre Nora, 1995) ได้อธิบายว่า แนวคิดพื้นที่ความทรงจำได้ศึกษาพื้นที่แห่งความทรงจำ

ของอัตลักษณ์ความเป็นชาติฝรั่งเศสที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ยุคกลางเป็นต้นมา ประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำเช่นนี้เกิดขึ้นจากตัวแทนของจินตภาพ และความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ ที่ได้เข้าไปครอบครองพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ ซึ่งก่อรูปเป็นสังคมฝรั่งเศสและอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม การกล่าวถึงความทรงจำในบริบทนี้ยังได้หมายรวมถึงการลืมเลือนบางสิ่งบางอย่างด้วยเช่นกัน เราจะต้องเข้าใจถึงความทรงจำรูปแบบนี้ ภายใต้อำนาจที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละชุมชนวัฒนธรรมได้จินตนาการว่า ตนเองได้เข้าไปอยู่ภายในพื้นที่แห่งนั้นด้วยรูปแบบของภาพตัวแทนที่หลากหลาย ดังนั้นผู้วิจัย จึงนำแนวคิดพื้นที่ความทรงจำมาใช้ประกอบการอธิบายตัวบท เพื่อให้เห็นพื้นที่ความทรงจำที่ปรากฏ ตัวละครได้นำพื้นที่ทางกายภาพมาประกอบสร้างตัวตนอย่างไร และเป็นการเปิดพื้นที่การศึกษาเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านผ่านวรรณกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร รวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกศึกษานวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของรติ สำนักพิมพ์พิมพ์คำ ในเครือสถาพรบุ๊คส์ พ.ศ. 2567 มี 483 หน้า และนำมาจัดกลุ่มเนื้อหาตามแนวคิดพื้นที่ความทรงจำผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสถานที่

2. วิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษานวนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของรติ โดยใช้แนวคิดแนวคิดพื้นที่ความทรงจำในการวิเคราะห์ตัวบท ในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ของรติ

3. การสังเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ตัวบทในวรรณกรรมไพรัชนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของรติทั้งหมด โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดพื้นที่ความทรงจำ โดยผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสถานที่

4. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์พื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของรติ ตามแนวคิดพื้นที่ความทรงจำ นำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหาตามลำดับ และอภิปรายผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ ผู้วิจัยพบ 3 ประเด็น ได้แก่ 1. พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ 2. พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี-วัฒนธรรม 3. พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ดังนี้

1. พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพหรือนามธรรมที่ถูกทำให้มีความหมายพิเศษผ่านความทรงจำร่วม หรือความทรงจำส่วนบุคคล ในเรื่องบุพเพข้ามฟ้าพื้นที่เหล่านี้หมายรวมถึงพื้นที่ทางกายภาพ สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมที่ตัวละครเดินทางไปถึงหรือจากมา พื้นที่ทางวัฒนธรรม ภาษา อาหาร ประเพณี หรือความเชื่อที่ตัวละครนำติดตัวไป ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ฝังรากลึกของกลุ่มชน เป็นพื้นที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจตั้งแต่อดีตในวรรณกรรมเรื่อง บุพเพข้ามฟ้าผลงานของ รติ ได้อธิบายพื้นที่ความทรงจำผ่านพื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย

1.1 พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ “พระมหาเจดีย์ชเวดากอง”

ในวรรณกรรมไพรีนนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ กล่าวถึงพื้นที่ความทรงจำผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของชาวเมียนมา สถานที่แห่งนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นหนึ่งในห้ามหาสถาน คือ พระมหาเจดีย์ชเวดากอง ในความหมายชเวดากอง ชเวดากอง แปลว่า พระเจดีย์ทองเมืองตะเกิง เมียนมาให้คำจำกัดความของประเทศตัวเองเป็นภาษาอังกฤษว่า Land of gold แปลว่า แผ่นดินทอง ซึ่งหมายถึงเจดีย์ชเวดากองนั่นเอง ความว่า

จังหวัดฉันทบุรีบ้านไฉนสุดท้าย สายลมแห่งความสงบเย็นโบกพัดราวกับเป็นเจ้าบ้านที่ดีที่ต้อนรับแขกผู้มาเยือน และภาพความยิ่งใหญ่แห่งศรัทธาของชาวเมียนมาก็ปรากฏอยู่ตรงหน้าฉัน

พระมหาเจดีย์ชเวดากอง

หนึ่งในห้ามหาสถานบูชาแห่งพม่า

ไม่มีคำใดจะพรรณนาความงดงามของสถานที่แห่งนี้ได้หมด แม้กระทั่งนักปราชญ์หรือจินตกวีคนไหนก็คงมีคำจำกัดความกลางสมุท เพราะเกรงว่าจะทำให้ความงดงามของที่นี่ต้องหม่นหมอง สถานที่แห่งนี้ช่างตรึงตราเสียจนฉันอยากจะมีสักสิบตา เพื่อที่จะเก็บทุกภาพทุกมุมให้ได้ในเวลาเดียวกัน

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 54)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ เฉออ เธอได้เคยเข้าไปกราบสักการะพระมหาเจดีย์ชเวดากอง ก่อนที่เธอจะสูญเสียความทรงจำ เธอได้เล่าเรื่องราวความทรงจำแห่งนี้ไว้ในเพจเฟซบุ๊กของเธอ ซึ่งสถานที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังที่เธอกล่าวว่า “พระมหาเจดีย์ชเวดากอง หนึ่งในห้ามหาสถานบูชาแห่งพม่าไม่มีคำใดจะพรรณนาความงดงามของสถานที่แห่งนี้ได้หมด” (บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 54) มีการใช้ สำนวนเปรียบเทียบเชิงกวี เพื่อเน้นย้ำถึงความสงบเย็นและพลังแห่งศรัทธาของชาวเมียนมา ดังที่ศวิตา โนธายะ (2541) ได้กล่าวถึง ความเชื่อ และความศรัทธาของชาวเมียนมา ความว่า เจดีย์ชเวดากองนั้น เป็นศูนย์รวมจิตใจของทุกชนชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศเมียนมาในปัจจุบัน ประชาชนทุกคนที่นับถือศาสนาพุทธที่นั่นเชื่อกันมากกว่าพระมหาเจดีย์ชเวดากอง เป็นพระเจดีย์องค์แรกของโลก และเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานพระธาตุของพระพุทธเจ้าถึง 4 พระองค์ด้วยกัน คือ พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้าโคตมะ ทำให้ชาวมอญพม่า มีความศรัทธาอย่างแรงกล้าต่อพระเจดีย์ชเวดากอง และกลายเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของชนทุกชาติที่นับถือศาสนาพุทธในประเทศเมียนมาไปโดยปริยาย ซึ่งความงดงามตระการตาของพระเจดีย์นั้นถูกยก

ย่องว่า เหนือกว่าขีดจำกัดแห่งการพรรณนาด้วยถ้อยคำของปราชญ์หรือกวีใดๆ สถานที่แห่งนี้ จึงเป็นหลักฐานแสดงถึงความยิ่งใหญ่เชิงสุนทรียภาพ และทางจิตวิญญาณ เป็นพุทธมรดกที่สำคัญทางพุทธศาสนาของโลกที่ตั้งอยู่ในประเทศเมียนมา

1.2 พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ “พระธาตุอินทร์แขวนหรือใจก์ทีโย”

ในวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่อง บุพเพข้ามฟ้าผลงานของ รติ กล่าวถึงพื้นที่ความทรงจำผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของชาวเมียนมา สถานที่นี้ คือ พระธาตุอินทร์แขวนหรือเจดีย์ใจก์ทีโย เป็นหนึ่งในสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของประเทศเมียนมาที่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูงในรัฐมอญ สถานที่แห่งนี้ โดดเด่นด้วยภาพอันน่าอัศจรรย์ของก้อนหินแกรนิตขนาดมหึมา ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่บนหน้าผาอย่างหมิ่นเหม่ ดูราวกับจะร่วงหล่นได้ทุกเมื่อ บนยอดก้อนหินมีเจดีย์ทองคำขนาดเล็กบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า เชื่อกันว่าพระเกศานี้เองที่ค้ำยันก้อนหินไว้กับโลก ทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งปาฏิหาริย์ ที่ท้าทายกฎแรงโน้มถ่วงและเป็นศูนย์รวมศรัทธาอันแรงกล้าของผู้คน การได้มาสักการะและปิดทององค์พระธาตุ จึงถือเป็นสิริมงคลสูงสุดสำหรับพุทธศาสนิกชน ดังตัวอย่าง

ไม่นึกไม่ฝันว่า ครึ่งหนึ่งฉันจะได้มีโอกาสมาเยือน สถานที่สุดแสนมหัศจรรย์อย่างเช่นที่นี้

ไม่มีใครรู้ที่มาที่ไปแน่ชัด มีเพียงตำนานที่บอกเล่าสืบต่อกันมาถึงความศักดิ์สิทธิ์ของที่นี่

ก้อนหินสีทองที่ตั้งอยู่บนความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มากราบไหว้ รอยต่อระหว่างก้อนหินกับภูผานั้น

เรียบบางอย่างน่าใจหาย ทว่าลมหรือ สิ่งใดๆ ก็ไม่อาจทำให้ก้อนหินไหวเอน คือความมหัศจรรย์ที่น่าประทับใจ

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 198)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ อนาคตและนันทานัน ได้เดินทางไปกราบสักการะองค์พระธาตุอินทร์แขวน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ด้านความทรงจำ ซึ่งพระธาตุอินทร์แขวนนั้น เป็นหนึ่งในห้ามหาสถานบูชาของเมียนมาเป็นสถานที่ที่ชาวเมียนมาเคารพนับถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และผู้คนนับหมื่นคน และนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกก็ได้เดินทางมากราบไหว้สักการะสถานที่แห่งนี้ตลอดทั้งปี ดังที่ สุเนตร ชุตินธรานนท์ (2545) กล่าวว่าพระธาตุอินทร์แขวน ถูกจัดเป็นหนึ่งในเบญจมหาบูชาสถานของเมียนมา ซึ่งไม่ได้สะท้อนเพียงแค่ความงดงามทางสถาปัตยกรรม แต่ยังเป็นศูนย์กลางของรัฐประศาสนนโยบายทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์มอญและพม่าเข้าด้วยกันผ่านระบบความเชื่อ

2. พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณีวัฒนธรรม

พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณีวัฒนธรรม หมายถึง การสืบทอดคุณค่าด้านประเพณี วัฒนธรรม อันเป็นมรดกที่สืบทอดต่อๆ กันมา ในวรรณกรรมเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ ได้อธิบายพื้นที่ความทรงจำผ่านประเพณีวัฒนธรรม ดังนี้

2.1 เทศกาลตะดิงจู้ตในพม่า

เทศกาลตะดิงจู้ต คือ ประเพณีเฉลิมฉลองการสิ้นสุดพรรษาของชาวเมียนมา เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้า เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังทรงเทศนาโปรดพระพุทธมารดา ผู้คนจะร่วมกันจุดประทัด โคมไฟ และเทียนไขจนสว่างไสวไปทั่วบ้านเรือนและวัดวาอารามเพื่อเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้

ความสว่างไสวแล้ว หัวใจสำคัญ คือ การแสดงความกตัญญูที่เรียกว่า “กาตอ” โดยผู้ที่มีอายุน้อย จะนำของขวัญไปมอบและกราบขอขมาผู้ใหญ่ เพื่อรับพรและเสริมสร้างความสิริมงคลในชีวิตตามวิถีพุทธที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยปรากฏผ่านตัวละครในตอนนี้นันดาเล่าให้เเมอรฟังเกี่ยวกับเทศกาลตะดิงจู้ตเพื่อคลายความสงสัยของเเมอรว่าทำไมถึงมีการจุดเทียนไว้ตลอดแนวอยู่ที่โรงแรมที่เธอพัก แสดงให้เห็นว่าเป็นความทรงจำด้านประเพณี วัฒนธรรมดังตัวอย่าง

เทศกาลตะดิงจู้ตจะจัดกันสามวันค่ะ ก็คือวันก่อนพระจันทร์เต็มดวง วันพระจันทร์เต็มดวง และก็หลังพระจันทร์เต็มดวง ผู้คนจะจุดเทียนประดับไฟตามสถานที่ต่างๆ ทางศาสนาพุทธ เชื่อว่าเป็นการเฉลิมฉลองต้อนรับพระพุทธเจ้าที่ลงมาโลกมนุษย์ หลังจากไปโปรดแม่บนสวรรค์ แต่ถ้าในทางโลกก็ถือเป็นการประกาศการสิ้นสุดฤดูฝนหรือว่าจบวันเข้าพรรษาเป็นเทศกาลที่สวยงาม และคนชอบกันมากรองจากดิงยานเฟสดีวิลเลยคะ

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 329)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ นันดา ได้เล่าเรื่องราวเทศกาลตะดิงจู้ตให้กับเเมอร อนล และภากร ซึ่งเป็นตัวละครในนวนิยายฟังว่า เทศกาลนี้นั้นคล้ายกับวันออกพรรษาของไทย เทศกาลนี้จะใช้เวลาในการจัดงาน 3 วัน ชาวเมียนมานั้นจะร่วมใจกันช่วยประดับไฟตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง และเป็นการประกาศว่าสิ้นสุดวันเข้าพรรษาอย่างเป็นทางการ เทศกาลตะดิงจู้ต ซึ่งถือเป็นวันออกพรรษตามปฏิทินจันทรคติ เทศกาลนี้ไม่เพียงแต่เป็นการเฉลิมฉลองการสิ้นสุดการจำพรรษาของพระสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งความกตัญญู และการหลอมรวมศรัทธาทางพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตทางสังคมอย่างแนบแน่น ตามคติความเชื่ออันเป็นรากฐานของเทศกาลตะดิงจู้ต คือ การรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากทีพระองค์ได้เสด็จขึ้นไปแสดงธรรมโปรดพระพุทธรามาตา ตลอด 3 เดือนในช่วงเข้าพรรษาตำนานกล่าวว่าพระองค์เสด็จลงมาตามบันไดทิพย์ที่ทอดตัวจากสรวงสวรรค์สู่โลกมนุษย์ ณ เมืองสังกัสสะในคืนวันเพ็ญเดือนตะดิงจู้ต ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนิกชนชาวเมียนมาจึงพร้อมใจกันจุดประทีป โคมไฟ และเทียนไข เพื่อส่องแสงสว่างนำทาง และต้อนรับการเสด็จกลับมาของพระพุทธองค์ แสงไฟนับล้านดวงที่ประดับตามบ้านเรือน วัดวาอาราม และถนนหนทาง จึงมิใช่เพียงความสวยงามทางทัศนียภาพ แต่คือการจำลองแสงแห่งรัศมีธรรมที่สว่างไสวไปทั่วทั้งสามโลก

2.2 พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี “ประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็ม”

พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี “ประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็ม” หมายถึง การสืบทอดคุณค่าความเชื่อ และแนวปฏิบัติที่กลุ่มคนร่วมกันสั่งสมมาตั้งแต่อดีต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม สิ่งนี้ไม่ใช่เพียงการรำลึกถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว แต่เป็นการนำวิถีชีวิตมาถักทอเข้ากับปัจจุบันผ่านพิธีกรรม ภาษา และศิลปะเพื่อสร้างอัตลักษณ์ และจุดเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ความทรงจำประเภทนี้ทำหน้าที่เป็นเข็มชี้ทางสังคมที่ช่วยหล่อหลอมความรู้สึกผูกพัน และย้ำเตือนถึงที่มาของตนเองในโลกที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลง

ประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็ม คือ ศรัทธาที่สลักลึกอยู่ในจิตใจของชาวจังหวัดน่าน เป็นประเพณีที่เปลี่ยนทะเลสาบอินเล ให้กลายเป็นสายน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสืบทอดมายาวนานนับร้อยปี หัวใจของงาน คือ

การอัญเชิญพระพุทธรูปโบราณ 4 องค์ (จากทั้งหมด 5 องค์) ประดิษฐานบนเรือการเวกสีทองอันวิจิตร เพื่อล่องตระเวนไปยังหมู่บ้านต่างๆ รอบทะเลสาบตลอด 18 วัน โดยมีจุดเด่นอยู่ที่ฝีพายชาวอินตาจำนวนมากที่ใช้เท้าพายเรือลากจูงเรือพระธาตุอย่างพร้อมเพรียง ความว่า

ก่อนวันออกพรรษาจะมีประเพณีสำคัญมาก เรียกว่าประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็ม ชาวบ้านจะอัญเชิญพระบัวเข็มลงเรือการเวก ไปประดิษฐานในวัดตามหมู่บ้านรอบๆ ทะเลสาบอินเลกว่าสามสิบหมู่บ้าน ใช้เวลากว่าสองอาทิตย์ มีความเชื่อว่าใครได้สักการะพระบัวเข็มก็จะอยู่เย็นเป็นสุข เป็นประเพณีที่ยึดถือกันมาเป็นร้อยๆ ปีแล้ว

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567: 470)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ นันดาได้อธิบายประเพณีแห่พระธาตุบัวเข็มให้อนลฟังว่า ประเพณีแห่พระธาตุบัวเขมนั้น เป็นประเพณีที่สำคัญมากของชาวเมียนมา ซึ่งชาวบ้านนั้นจะอัญเชิญพระบัวเข็มลงไปในเรือการเวก เพื่อไปประดิษฐานไว้ในวัดตามหมู่บ้านรอบๆ ทะเลสาบอินเล ซึ่งมีจำนวนหมู่บ้านสามสิบหมู่ และต้องใช้ระยะเวลามากถึงสองสัปดาห์ถึงจะครบทุกหมู่บ้าน ชาวเมียนมามีความเชื่อว่าผู้ใดได้สักการะพระบัวเข็มจะทำให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข และประเพณีนี้ มีการสืบทอดต่อรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี สำหรับเนออร์และนันดา สถานที่แห่งนี้ คือ ความทรงจำเกี่ยวกับจังหวัดที่นาตื่นตาตื่นใจ การได้รับรู้เรื่องราวการอัญเชิญพระบัวเข็มลงเรือการเวกเพื่อล่องไปตามหมู่บ้านต่างๆ กว่าสามสิบแห่ง รอบทะเลสาบอินเล เป็นความทรงจำที่ปลูกเร้าจิตวิญญาณนักเดินทาง และสร้างความหวังในใจว่า การได้ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดความศรัทธามานานนับร้อยปี จะช่วยประคับประคองจิตใจให้อยู่เย็นเป็นสุข ท่ามกลางมิตรสหายและธรรมชาติที่งดงาม ขณะที่สำหรับชาวเมียนมา ประเพณีนี้คือ บันทึกประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต และเป็นรากแก้วทางจิตวิญญาณที่สืบทอดกันมานับร้อยปี มันคือความทรงจำร่วมกันที่หลอมรวมวิถีชีวิตชาวเลเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างแนบแน่น การรอคอยขบวนเรือการเวกในแต่ละหมู่บ้านตลอดสองสัปดาห์ ไม่ใช่เพียงการชมงานเทศกาล แต่คือการยืนยันถึงความศรัทธาอันเป็นปีกแผ่นของชุมชนรอบทะเลสาบอินเล ที่ไม่เคยเสื่อมคลายไปตามกาลเวลา

2.3 พื้นที่ความทรงจำด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายของชาวเมียนมา เป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงการรักษาวินัยธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่นท่ามกลางโลกสมัยใหม่ โดยมีลองยีหรือผ้าโสร่งเป็นหัวใจหลักที่สวมใส่กันแพร่หลายในชีวิตประจำวัน โดยปรากฏผ่านตัวละครในตอนที่ได้พบเห็นการแต่งกายของชาวเมียนมา ความว่า

สิ่งเดียวที่แตกต่าง และยังไม่เป็นที่คุ้นตาหนุ่มต่างแดนที่เพิ่งเหยียบย่างเข้าประเทศนี้มาเมื่อไม่กี่ชั่วโมงก็คือ การแต่งกายของผู้คนที่ส่วนมากยังคงสวมชุดประจำชาติ ผู้หญิงสวมเสื้อกับผ้าถุงสีสดสวย ผู้ชายสวมเชิ้ตกับโสร่ง ความเป็นเอกลักษณ์นี้ ควรจะเข้ากันไม่ได้กับการตกแต่งแบบนำสมัย แต่มันช่างประหลาดที่บรรยากาศ และสภาพแวดล้อมโดยรวมดันกลมกลืน กันไปได้

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 30)

จะเห็นว่าตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ อนล ที่ได้เยือนประเทศเมียนมาได้เห็นการแต่งกายของชาวเมียนมา ที่ผู้คนส่วนใหญ่ที่นี่จะสวมชุดประจำชาติกัน เป็นความแปลกตาที่กลมกลืนซึ่งกลายเป็นความทรงจำแรกที่เด่นชัดที่สุดเมื่อสัมผัสแผ่นดินนี้ เขาจดจำภาพผู้คนส่วนใหญ่ที่ยังคงรักษา

เอกลักษณ์การนุ่งชุดประจำชาติไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งผู้หญิงที่สวมเสื้อคู่กับผ้าถุงสีสดและผู้ชายที่สวมเชิ้ตคู่กับโสร่ง นับว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมได้อย่างน่าชื่นชม สำหรับตัวละครชายหนุ่มนั้นคืออนลผู้มาเยือน (หนุ่มต่างแดน) การแต่งกายของชาวเมียนมา คือ ความประทับใจแรกที่เด่นชัดที่สุดเมื่อมาเยือนประเทศเมียนมา ในความทรงจำของเขา ภาพผู้หญิงในผ้าถุงสีสด และผู้ชายในชุดโสร่ง (ลองยี) คือ สัญลักษณ์ของความเป็นเอกลักษณ์ที่เขาไม่คุ้นตา แม้เขาจะมาจากโลกที่ทันสมัยแต่ความทรงจำที่เกิดขึ้น คือ ความประหลาดใจที่ “ความเก่า” ของชุดประจำชาติ และ “ความใหม่” ของสภาพแวดล้อม กลับหลอมรวมกันได้เป็นอย่างดี อัจฉริยะ ความทรงจำนี้สะท้อนถึงการเปิดใจยอมรับในเสน่ห์ของวัฒนธรรมที่เข้มแข็งสำหรับชาวเมียนมา การสวมชุดประจำชาติในชีวิตประจำวัน คือ คลังความทรงจำที่จับต้องได้ เพราะการสวมโสร่งและผ้าถุงไม่ใช่แค่เรื่องแฟชั่น แต่เป็นความทรงจำที่ส่งต่อกันมาว่านี่คือตัวตนของเรา ไม่ว่าจะอยู่ในห้างสรรพสินค้าที่หรูหราหรือสถานที่ทำงานที่ทันสมัย ชุดเหล่านี้ก็คือความทรงจำของการให้เกียรติสถานที่และวัฒนธรรมเป็นความ เคยชินของชาวเมียนมา และเป็นเอกลักษณ์ในสายตาคนทั้งโลก

2.4 พื้นที่ความทรงจำด้านวัฒนธรรมอาหาร “แสงตะโลง”

พื้นที่ความทรงจำด้านวัฒนธรรมอาหาร “แสงตะโลง” หมายถึง อาหารพม่า ความเป็นเอกลักษณ์ และมีความเข้มข้นที่เรียบง่าย ศิลปะแห่งการผสมผสานนี้ ทำให้เกิดความหลากหลาย ชาวเมียนมามีการใช้เครื่องเทศจากอินเดีย และเทคนิคจากจีน มาปรุงแต่งด้วยวัตถุดิบพื้นถิ่นจนกลายเป็นรสชาติที่อบอุ่น อิ่มท้อง และสะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ไม่เร่งรีบ มันคือภาพจำของประเทศที่เคยปิดตัว แต่มีหัวใจที่เปิดกว้างผ่านสำหรับอาหาร เป็นความทรงจำที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับรากเหง้าของตนเอง ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่แห่งไหนในโลกก็ตาม

แสงตะโลง คือ สายพันธุ์มะม่วงระดับพรีเมียม ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศเมียนมาและได้รับการยกย่องว่า ดีที่สุดในบรรดามะม่วงท้องถิ่น จุดเด่นของแสงตะโลง คือ รสชาติที่หวานหอมอย่างลุ่มลึก และมีความนวลละมุนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผสานกับเนื้อสัมผัสที่ละเอียดเนียนนุ่มปราศจากเสี้ยนใย ลักษณะภายนอกของผลมีความอวบอ้อม ทรงกลมมน และมีจะงอยเล็กน้อยที่ส่วนท้าย เมื่อสุกงอมเปลือกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองทองอร่ามชวนรับประทาน โดยแสงตะโลงปรากฏผ่านตัวละครในตอนนี้นั้นดา นำมะม่วงแสงตะโลงมาเยี่ยมเยียนที่โรงพยาบาลในขณะที่เธอรักษาตัวอยู่ จึงเกิดเป็นความทรงจำในวัฒนธรรมด้านอาหารความว่า

ที่นี่เขาเรียกว่าแสงตะโลงคะ เป็นมะม่วงชื่อดังของพม่าเลย แต่ตั้งใจเอามาฝากนิดเดียวนะคะเพราะมันหวานมาก กินเยอะไม่ดี เดี่ยวอ้วน... อ้อ! แล้วพี่ภากรแบ่งให้คุณพยาบาลชิ้นแล้วใช่ไหม” ถามเองพูดเองเสร็จก็หันไปหาพยาบาลส่วนตัวของเธอที่ยืนอยู่มุมห้องเป็นภาษาพม่า คุยลั้งลั้งเร็นเร็นกันอยู่สักพัก คนโดนพาดพิงก็พอเข้าใจได้ว่าถามถึงมะม่วงของดินนั้นเป็นแน่

(บุพเพข้ามฟ้า, 2567 : 74)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า ตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า คือ นินดาสาวเมียนมาได้นำมะม่วงแสงตะโลง ซึ่งเป็นผลไม้อันเป็นเอกลักษณ์ และมีชื่อเสียงที่สุดชนิดหนึ่งของประเทศเมียนมา โดยนินดาได้นำมะม่วงชนิดนี้ มาเป็นของฝากเยี่ยมเยียนที่โรงพยาบาลด้วยความตั้งใจ แต่ในขณะที่เดียวกัน ก็แสดงออก

ถึงความหวังดีที่ละเอียดอ่อน โดยการจำกัดปริมาณของฝากด้วยเหตุผลด้านสุขภาพ เนื่องจากมะม่วงชนิดนี้มีรสชาติหวานจัด และยังมีการแบ่งปันผลไม้มัดกล่าวกว้างให้กับคุณพยาบาล ซึ่งเป็นผู้ดูแลเธออย่างใกล้ชิด จึงทำให้มะม่วงแสงตะโลงนี้เป็นความทรงจำในด้านวัฒนธรรมด้านอาหาร คือ การนำมะม่วงอันเป็นของดี และเป็นเอกลักษณ์ของชาวเมียนมามอบให้กับคนที่สำคัญ นอกจากนี้ในแง่ของความทรงจำร่วมด้านอาหารของชาวเมียนมา มะม่วงแสงตะโลง เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งความภูมิใจสูงสุดของชาวเมียนมา การที่ตัวละครเลือกหยิบยกผลไม้ชนิดนี้ขึ้นมา สะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันที่แนบแน่นระหว่างผู้คนกับผืนแผ่นดินบ้านเกิด เป็นหัวใจสำคัญของสังคมพม่า การที่ตัวละครถามไถ่ถึงการแบ่งปันมะม่วงให้แก่พยาบาล และการหันไปสนทนาภาษาเมียนมาอย่างเป็นกันเอง แสดงให้เห็นว่าอาหาร คือ สื่อกลางที่ทลายกำแพงแห่งสถานะและเชื้อชาติ ความทรงจำเกี่ยวกับรสชาติไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่ความอร่อยส่วนบุคคล แต่คือความสุขที่เกิดจากการส่งต่อความปรารถนาดีให้กับคนที่รักและหวังดี

3. พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ “ทะเลสาบอินเล”

พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ “ทะเลสาบอินเล” หมายถึง การบันทึกและจัดเก็บความทรงจำ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับระบบนิเวศธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ และการก่อเกิดเจตคติในการวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นความทรงจำประเภทนี้จึงไม่ใช่เพียงการระลึกถึงภาพทิวทัศน์ แต่คือผลึกทางความคิดที่สะท้อนถึงสายสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่สืบเนื่องมาจากการสัมผัสโลกกว้างอย่างมีจิตสำนึก

ทะเลสาบอินเล หรือไทใหญ่เรียกว่า หนองอางเล เป็นทะเลสาบน้ำจืด ตั้งอยู่ในบริเวณภูเขาخانในรัฐฉาน ห่างจากเมืองตองยีประมาณ 25 กิโลเมตร เป็นทะเลสาบที่ใหญ่เป็นอันดับสองของเมียนมา โดยปรากฏผ่านตัวละครในตอนที่เธอพยายามเดินทางไปเที่ยวทะเลสาบอินเล นันดาจึงนำภาพถ่ายของทะเลสาบอินเลให้เธอดู และบรรยายเรื่องราวสถานที่แห่งนั้นให้เธอฟัง เพราะนันดามีความหวังว่า สถานที่นี้จะอยู่ในความทรงจำของเธอ ความว่า

พอฉันบอกว่าฉันอยู่กับคุณเอนะคะ มันก็รีบส่งภาพมาเลย นี่คะทะเลสาบอินเล มันบอกว่าถ่ายมาเพื่อคุณเอนะ เพราะจำได้ว่าคุณเอนะอยากไปที่นี่

เอนะตาโตด้วยความตื่นเต้น เมื่อมีของขวัญที่ไม่คาดคิด รีบยื่นหน้าเข้าไปดูหน้าจอโทรศัพท์มือถือ ก่อนภาพที่เห็นจะทำให้สองตาเป็นประกาย

“สวยมากเลยคะ ที่นี้แหละหรือคะทะเลสาบอินเล”

สองสาวนั่งไล่ขีดไล่ลวดลายบนกระดาษในสิ่งที่คนอื่นไม่ได้เห็น

“ใช่คะ ทะเลสาบอินเล เป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในรัฐฉานของพม่าเลย”

เจ้าถิ่นอธิบาย “พื้นที่เป็นสิบๆ ไมล์ ใหญ่กว่าทะเลสาบอินยามากๆ เลย”

(บุพเพขัมฟ้า, 2567 : 75)

จะเห็นว่าตัวละครในนวนิยายเรื่อง บุพเพขัมฟ้า คือ วิน ซึ่งมีอาชีพเป็นไกด์นำเที่ยวสถานที่ต่างๆ ในเมียนมา ได้ส่งภาพถ่ายของทะเลสาบอินเลมานั้นให้นันดา ดู เพราะจำได้ว่าเธอพยายามเดินทางมาเที่ยวที่นี้นันดาจึงได้นำภาพถ่ายนั้น มาให้เอนะดู ทำให้เอนะนั้นตื่นเต้น เพราะเธอชอบสถานที่ท่องเที่ยวในเมียนมา มาก และหวังว่าสถานที่นี้จะช่วยให้ความทรงจำของเธอกลับมาได้บ้าง ทะเลสาบอินเล คือ พื้นที่แห่ง

ความทรงจำทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงความฝันของตัวละครเข้ากับวิถีชีวิตชาวพม่าอย่างงดงาม สำหรับเมออร์ทะเลสาบแห่งนี้ คือ ภาพฝันที่เธอมุ่งหวังจะไปเยือน จนเกิดเป็นความทรงจำที่น่าประทับใจผ่านภาพถ่ายในมือถือที่แบ่งปันร่วมกับนันดา ขณะที่นั่งไหล่ซิดไหล่คุยกันท่ามกลางมิตรภาพที่ผลิบาน สำหรับชาวเมียนมา ทะเลสาบอินเล คือ สัญลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจ ในฐานะหัวใจของภูมิลักษณ์ที่บันทึกวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์บนสายน้ำกว้างใหญ่ ที่สืบทอดมานับร้อยปี ธรรมชาติที่นี้จึงไม่ได้เป็นเพียงทัศนียภาพที่สวยงาม แต่เป็นพื้นที่ส่วนกลางที่เปลี่ยนความยิ่งใหญ่ของสถานที่ ให้กลายเป็นความผูกพันอันใกล้ชิดระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของถิ่นไว้อย่างลึกซึ้ง

ดังนั้นความทรงจำด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เรื่อง บุปเพซำมฟ้า ผลงานของ รติ สะท้อนผ่านสถานที่ต่างๆ ที่ตัวละครไปเยือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นพื้นที่ความทรงจำส่วนตัวของตัวละครและความทรงจำร่วมของชาวเมียนมา โดยเฉพาะพระมหาเจดีย์ชเวดากองและพระธาตุอินทร์แขวนหรือโจกัทโย สะท้อนภาพลักษณ์ศูนย์รวมจิตใจที่หลอมรวมคนทุกชาติพันธุ์ ผ่านความมหัศจรรย์และแรงศรัทธาเหนือธรรมชาติ ซึ่งสำหรับอนลและนันดา มันคือการพิสูจน์พลังใจท่ามกลางความศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดมานับหลายร้อยปี

นอกจากนี้พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี วัฒนธรรม ในวรรณกรรมได้ถ่ายทอดให้เห็นว่าประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเมียนมา คือ เครื่องมือยึดเหนี่ยวอัตลักษณ์ที่แข็งแกร่งท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ผ่านความทรงจำด้านประเพณี สะท้อนผ่านเทศกาลตะดิงจู้ต ซึ่งเฉลิมฉลองหลังวันออกพรรษา เพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า และประเพณีการแห่พระธาตุบั่วเซ็ม ณ ทะเลสาบอินเล ที่หลอมรวมศรัทธาเข้ากับวิถีชีวิตทางน้ำของชาวอินทาทอย่างหนึ่งเดียว ความทรงจำด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย สะท้อนผ่านการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองอย่างเสื้อไก้บอน และเสื้อยีนซีที่ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม อันเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนานและเป็นมรดกทางสังคม อีกทั้งเป็นมหาเสน่ห์ของการรักษาตัวตนด้วยการแต่งกายแบบดั้งเดิม และความทรงจำด้านวัฒนธรรมอาหาร มะม่วงแสงตะโลง ทำหน้าที่เป็นภาพแทนของความทรงจำร่วมที่เชื่อมโยงความรัก มิตรภาพระหว่างเชื้อชาติ

พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ถูกนำเสนอในฐานะพื้นที่แห่งการเยียวยาจิตใจจากการขยายตัวของสังคมเมือง สะท้อนผ่านทะเลสาบอินเล ที่ช่วยปลุกจิตวิญญาณนักเดินทางให้ฟื้นคืนมา ความทรงจำที่นี้ จึงเริ่มต้นขึ้นจากจินตนาการและความรู้สึกสนใจ กลายเป็นพื้นที่แห่งความหวังและการเริ่มต้นใหม่ที่ช่วยเยียวยาจิตใจผ่านพันธสัญญาที่จะไปเยือนร่วมกันในอนาคต ทะเลสาบอินเลจึงเปรียบเสมือนภาพจำของวิถีชีวิตดั้งเดิมอันสงบและกลมกลืนกับธรรมชาติ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่องบุปเพซำมฟ้า ผลงานของ รติ ทั้งหมด 3 ประเด็นอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. **พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์** ซึ่งเป็นพื้นที่ความทรงจำส่วนตัวของตัวละครและความทรงจำร่วมของชาวเมียนมา โดยปรากฏผ่านพระมหาเจดีย์ชเวดากอง และพระธาตุอินทร์แขวน สะท้อนภาพลักษณ์ศูนย์รวมจิตใจที่หลอมรวมคนทุกชาติพันธุ์ ผ่านความมหัศจรรย์ และแรงศรัทธาเหนือธรรมชาติ วัตถุประสงค์ และถ้าเป็กชินเมียว ทำให้ภากรและเมออร์ทะเลสาบอินเลลดทอนตัวตนเพื่อเข้าถึงความสงบ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์

เปรียบเสมือนสะพานแห่งแรงศรัทธาของชาวเมียนทางศาสนา และความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้คงอยู่ได้อย่างมั่นคง สอดคล้องกับงานวิจัยของแสง จันทรงาม (2531) ที่ศึกษาความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ยังหมายรวมถึงพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติ หรือตำนานทางศาสนา ก็ทำให้พื้นที่นั้นกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในประเทศอินเดีย บริเวณที่แม่น้ำคงคาและแม่น้ำยมนามาบรรจบกันที่เมืองอัลลาฮาบาด จึงถือได้ว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อว่าบริเวณนั้น มีแม่น้ำที่ไม่สามารถมองเห็นได้อีกสายหนึ่ง คือ แม่น้ำสรัสวดีที่ไหลมาบรรจบด้วย และสถานที่หรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่ปรากฏพบสิ่งก่อสร้างก็สามารถเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้ ดังนั้นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในเมียนมา จึงทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างศรัทธาส่วนบุคคลของตัวละคร และความทรงจำร่วมของสังคม และสอดคล้องกับวิมาลิน รุจิวิรากุล (2565) ที่อธิบายว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ พื้นที่ทับซ้อนที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อความรู้สึกนอบน้อมส่วนบุคคลเข้ากับประวัติศาสตร์ร่วมของสังคม สถาปัตยกรรมศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้คงอยู่ได้ด้วยอิฐหินปูนทราย แต่คงอยู่ได้ด้วยหัวใจแห่งความทรงจำที่เชื่อมโยงระหว่างผู้สร้างในอดีต ผู้ดูแลในปัจจุบัน และผู้มาเยือน ที่นำเอาความหมายส่วนตัวมาฝากไว้ในพื้นที่นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของเมียนมา ที่สถาปัตยกรรมอย่างเจดีย์ชเวดากองหรือพระธาตุนันทน์แว่นมิได้เป็นเพียงสิ่งก่อสร้าง แต่เป็นสัญลักษณ์ที่ประคองทั้งศรัทธาและความสัมพันธ์ของมนุษย์ให้คงอยู่ผ่านความทรงจำที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

2. พื้นที่ความทรงจำด้านประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการสืบทอดคุณค่า ความเชื่อ และแนวปฏิบัติ ที่กลุ่มคนร่วมกันสั่งสมมาตั้งแต่อดีต จนกลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม สิ่งนี้ไม่ใช่เพียงการรำลึกถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว แต่เป็นการนำวิถีชีวิตมาถักทอเข้ากับปัจจุบันผ่านพิธีกรรม ภาษา และศิลปะ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ และจุดเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ ความทรงจำประเภทนี้ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศทางสังคมที่ช่วยหล่อหลอมความรู้สึกผูกพัน และย้ำเตือนถึงที่มาของตนเองในโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังที่ชานนท์ ไชยทองดี (2557) กล่าวว่า เรื่องเล่าที่เป็นตำนาน ทำให้เกิดมีสถานที่หรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นผลผลิตของจินตนาการที่เกิดจากความคิดและความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่น ดังนั้นเรื่องเล่าในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่นถือเป็นทัศนคติ การรับรู้ ความคิด และความเชื่อ ถือเป็นคุณค่าสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีคติความเชื่อในศาสนสถานว่า เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จนกลายเป็นจารีตประเพณี วิถีแนวปฏิบัติของชุมชน และก่อให้เกิดการจัดงานบุญประเพณีเกิดขึ้นกลายเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ดังที่ธีรพงษ์ สิทธิพล (2565) พบว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และงานบุญประเพณี ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการต่อยอดความทรงจำร่วมของชุมชน โดยการนำพลังความเชื่อดั้งเดิม มาปรับใช้เป็นเครื่องมือสร้างความผูกพันและอัตลักษณ์ ท่ามกลางบริบทสังคมสมัยใหม่ซึ่งช่วยยืนยันถึงบทบาทของประเพณีในฐานะเข็มทิศทางสังคมที่เชื่อมโยงคนต่างรุ่นเข้าด้วยกัน ดังนั้นพื้นที่ความทรงจำด้านวัฒนธรรม จึงเป็นรากฐานที่ถักทอความเชื่อและตำนานในอดีตให้กลายเป็นวิถีปฏิบัติในปัจจุบัน โดยอาศัยพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และงานประเพณีเป็นเครื่องมือสร้างความทรงจำ และอัตลักษณ์ร่วมกัน

3. พื้นที่ความทรงจำด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ สะท้อนผ่านการบันทึกและจัดเก็บความทรงจำ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับสถานที่ท่องเที่ยว ระบบนิเวศธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ และการก่อเกิดเจตคติในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นความทรงจำประเภทนี้จึงไม่ใช่เพียงการระลึกถึงภาพทิวทัศน์ แต่คือผลึกทางความคิดที่สะท้อนถึงสายสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่าง

มนุษย์และสิ่งแวดล้อม ดังที่ สุวิชาณ์ เกื้อนช้าง และคณะ (2565) ชี้ให้เห็นว่า จิตวิญญาณแห่งสถานที่เกิดจากการผสมระหว่างคุณลักษณะทางกายภาพและความทรงจำที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ และสร้างพันธะทางจิตใจระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับที่ ปิยะนารถ จิตต์ปิยะธรรม (2564) ได้สรุปว่า ประสบการณ์ที่กลั่นออกมาเป็นความทรงจำในพื้นที่ธรรมชาติ จะทำหน้าที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของบุคคลให้เชื่อมโยงกับระบบนิเวศจนนำไปสู่เจตคติ และพฤติกรรมการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่องบุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ จึงเป็นวรรณกรรมไพรัชนิยาย ที่มีพื้นที่ความทรงจำทั้งในด้านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประเพณีวัฒนธรรมและธรรมชาติทำหน้าที่หลอมรวมศรัทธาส่วนบุคคลเข้ากับความทรงจำร่วมของสังคม โดยเปลี่ยนพื้นที่ทางกายภาพ และตำนานความเชื่อให้กลายเป็นเครื่องมือเยียวยาจิตใจ และลดทอนตัวตนของมนุษย์พื้นที่เหล่านี้ เป็นทั้งสะพานเชื่อมโยงอดีตสู่ปัจจุบัน ผ่านพิธีกรรมและวิถีปฏิบัติ ซึ่งช่วยสร้างอัตลักษณ์และเข็มทิศทางสังคม ที่ทำให้ผู้คนรู้สึกผูกพันกับรากเหง้าของตนเองอย่างเหนียวแน่นให้กลายความทรงจำที่มีความหมาย สามารถเชื่อมโยงให้เห็นความงดงามของประเทศเมียนมาในมิติต่างๆ และพื้นที่เหล่านี้ช่วยทดแทนความทรงจำที่ขาดหายไปในโลกปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากการศึกษาวรรณกรรมไพรัชนิยาย เรื่องบุพเพข้ามฟ้า ผลงานของ รติ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่า ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการคัดเลือกวรรณกรรมไพรัชนิยาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม โดยเน้นการสร้างการเข้าใจอันดีต่อประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่ความทรงจำในวรรณกรรมไพรัชนิยายของไทย ที่ใช้ฉากหลังในประเทศอื่นๆ เช่น ลาวหรือกัมพูชา เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนหรือความแตกต่าง ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน

เอกสารอ้างอิง

- ชานนท์ ไชยทองดี. (2557). *เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ*. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 6(2), 75-90.
- ธีรพงษ์ สิทธิพล. (2565). *พลังความเชื่อและเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการทุนวัฒนธรรมผ่านประเพณีบุญหลวง*. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 17(61), 45-56.
- ปิยะนารถ จิตต์ปิยะธรรม. (2564). *ความผูกพันกับสถานที่และพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รติ วรรณยางกูร. (2567). *นวนิยายเรื่อง บุพเพข้ามฟ้า*. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

- วิมาลิน รุจิวรากุล. (2565). สถาปัตยกรรมศักดิ์สิทธิ์และความทรงจำร่วมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ระหว่างความเลื่อมใสส่วนบุคคลและอัตลักษณ์แห่งชาติ. *Journal of Southeast Asian Studies*. 53(1-2), 145-168.
- ศวิตา โนนายะ. (2541). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณคดีพุทธศาสนา เรื่องตำนานเจดีย์ชเวดากอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2518). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- สุพรรณิ วราทร. (2519). *ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุวิชาญ์ เกื่อนช้าง, และคณะ. (2565). การจัดการมรดกวัฒนธรรมและธรรมชาติผ่านแนวคิดจิตวิญญาณแห่งสถานที่. วารสารสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แสง จันทร์งาม. (2531). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- Haripriya, S. (2020). Memory, Ethnography and the Method of Memory. *Sociological Bulletin*, 69(2), 1-16.